

Ciekawa jest również konstrukcja wygłoszonych i zebranych tutaj kazań. Podobnie jak w poprzednich tomach, mają one bardzo prostą strukturę. Najczęściej zamykają się w charakterystycznym dla ich autora tryptyku. Pierwsza jego część nawiązuje zazwyczaj do doświadczenia życiowego, które odkrywa nam pewne sytuacje, ujawnia problemy i stawia pytania. W drugiej części szukamy w słowie Bożym, które przytacza nam liturgia, odpowiedzi na problemy naszego życia, odkrywamy zamysł Boga wobec nas w konkretnej, aktualnej sytuacji. Trzecia część zawiera zwykle praktyczne wskazania dotyczące naszego postępowania w świetle usłyszanego słowa Bożego.

Przełóżając anonsowane tutaj dwa tomy homilii i rozważań bp. I. Deca, trzeba także podkreślić, że zamieszczone w nich teksty są ciągle nowymi, oryginalnymi, solidnie przygotowanymi opracowaniami. Nie ma w nich zasadniczo powtórzeń pewnych myśli, nawet przy rozważaniach na ten sam temat, jak np. przy przemówieniach z racji wizytacji, bierzmowania czy jubileuszu. Przy tak licznych posługach biskupich autora przecież mogłoby się to zdarzyć, tym bardziej, że dana treść jest zawsze prezentowana w różnym kontekście, w różnych miejscach i do różnych słuchaczy. Trzeba również zauważyć, że bp I. Dec w swej posłudze homiletycznej nie tylko nie unika trudnych, życiowych problemów, ale jest szczególnie uwrażliwiony na aktualne wyzwania moralne i społeczne, które odważnie podejmuje, prezentując wiernie naukę Kościoła.

Podsumowując można powiedzieć, że prezentowane kolejne dwa tomy *Siejby słowa* to nie tylko świadectwo ofiarnej, biskupiej posługi duszpastersko-homiletycznej autora, ale także rzetelny, bardzo potrzebny materiał i znacząca pomoc dla kapłanów duszpasterzy, kaznodziejów głoszących słowo Boże, katechetów oraz alumnów przygotowujących się do kapłaństwa.

ks. Zdzisław Pawlak

Włocławski słownik biograficzny, red. S. Kunikowski, t. 7, Włocławek : Włocławskie Towarzystwo Naukowe 2018, 209 s. : fot.

Gdy Włocławskie Towarzystwo Naukowe z okazji 650. rocznicy II lokacji Włocławka, przypadającej w 1989 roku, postanowiło wydać publikację poświęconą ludziom szczególnie zasłużonym dla tego miasta, do redakcji wpłynęło 181 biogramów, z których do publikacji – *Zasłużeni dla Włocławka* (Włocławek 1991) – włączono tylko 106 biogramów. Pozostałe zostały przekazane do archiwum WTN jako zaczątek planowanego w dalszej przyszłości słownika biograficznego włocławian. Pomysł ten Włocławskie Towarzystwo Naukowe zaczęło realizować szesnaście lat temu, podejmując wreszcie w kwietniu 2003 r. decyzję o rozpoczęciu prac nad *Włocławskim słownikiem biograficznym*. Zaplanowano ambitnie, że będzie on zawierał około tysiąca haseł biograficznych, które zostaną pomieszczone w 7–8 tomach publikacji, wydawanej co rok po jednym tomie, w systemie „holenderskim”.

Z czasem zmieniono nieco zamysł i postanowiono wydać tyle tomów, ile będzie potrzeba do objęcia wszystkich znaczących włocławian.

Redakcja *Słownika* zgromadziła grono autorów wywodzących się głównie z Włocławka, posiadających zróżnicowane doświadczenie w tego rodzaju pracach. Wśród autorów haseł znajdujemy przedstawicieli instytucji włocławskich niejako z urzędu odpowiedzialnych za dokumentowanie dziejów miasta: miejscowego muzeum, archiwum państwowego, seminarium duchownego i kurii diecezjalnej, ale pozostali plasują się poza tym kręgiem.

Przyjęto, że za osoby związane z Włocławkiem będzie się uważać takie, które spełniają choćby jedno z kryteriów sformułowanych przez redakcję *Słownika*: 1) wniosły znaczny wkład w rozwój miasta w danym okresie jego dziejów; 2) w danym okresie czymś się wyróżniły wśród mieszkańców miasta (wyjątkowość osób); 3) przebywały krótko w tym mieście (urodziły się we Włocławku, a potem go opuściły lub przybywały tu na przykład z racji nauki czy praktyki zawodowej), ale później zrobiły karierę zawodową, naukową, polityczną czy społeczną znaną w całej Polsce lub za granicą; 4) piastowały najważniejsze urzędy związane z funkcjonowaniem miasta; 5) pełniły funkcje kościelne (także pracownicy kurii diecezjalnej, seminarium duchownego, archiwum), w tym także w ramach innych wyznań i narodowości; 6) uczestniczyły w walkach o niepodległość Ojczyzny, w ruchu oporu lub były represjonowane. Takie sformułowanie kryteriów doboru haseł do *Słownika* może spowodować, że zdominują go absolwenci miejscowych szkół. Ale przecież po to właśnie m.in. są szkoły, aby przygotowywały swoich absolwentów do pełnienia w przyszłości znaczących ról w społeczeństwie. I nikt rozsądny nie będzie miał o to pretensji ani do samych szkół, ani do tych autorów, którzy starają się utrwalić osiągnięcia także tych absolwentów szkół włocławskich, którzy potem zdobyli znaczące osiągnięcia poza Włocławkiem na jakiegokolwiek niwie.

Redakcja postanowiła, że hasło biograficzne powinno zawierać następujące elementy: 1) dane osobowe, 2) dane środowiskowe (wykształcenie, kwalifikacje zawodowe, stopnie i tytuły naukowe, stopnie oficerskie), 3) związki z Włocławkiem, 4) działalność i osiągnięcia, 5) posiadane odznaczenia i wyróżnienia, 6) stan rodzinny, 7) dokładna data i miejsce śmierci oraz miejsce pochowania, 8) dokumentacja źródłowa (wykaz źródeł i opracowań). Wśród zaleceń redakcyjnych znalazło się i to, aby ograniczać się do faktów z życia opisywanej osoby, a nie ferować jej ocen, szczególnie ocen etycznych i moralnych, co nie jest do końca możliwe do zachowania, wszak niektóre fakty sugerują same przez się ocenę osoby. Lektura opublikowanych biogramów, także w tomie 7, daje podstawę do stwierdzenia, że autorzy haseł nie zawsze w pełni respektowali te ustalenia. Autorzy nieraz zapominali o podkreślaniu związków z Włocławkiem danej osoby, co w tego rodzaju słownikach jest szczególnie ważne. Co najmniej w kilku przypadkach autorzy przekroczyli znacznie wyznaczony limit dla biogramu (5 szpalt druku) i redakcja poddała się (np. biogram Juliana Marchlewskiego w tomie 6). Ustępstwo takie powiększa widoczny i tak rozdziew między biogramami ujętymi z ascetyczną wręcz

zwięzłością a biogramami całkowicie przegadanymi. Zauważa się też, że w niektórych biogramach zostały pominięte niezbyt chlubne aspekty omawianych osób.

Początkowo publikacja ukazywała się dość systematycznie i w latach 2004–2011 ukazało się sześć tomów *Słownika*, czyli na każdy rok wypadł jeden tom. Po 2011 roku nastąpiła siedmioletnia przerwa w kontynuowaniu publikacji. Spowodowana ona została różnymi przyczynami, a przede wszystkim niemożnością pozyskania koniecznych środków finansowych.

Siódmy tom *Włocławskiego słownika biograficznego* ukazał się w końcu 2018 roku dzięki zaangażowaniu i pomocy wielu osób oraz instytucji. Przede wszystkim należy wymienić tu dr. hab. Stanisława Kunikowskiego, profesora i rektora Kujawskiej Szkoły Wyższej we Włocławku, b. sekretarza generalnego i prezesa Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, który od początku jest także redaktorem *Słownika*. Tom zawiera 103 biogramy, opracowane przez 46 autorów, którzy pracowali gratisowo. Poszczególni autorzy opracowali jeden lub kilka biogramów, a jeden z nich, Władysław Kubiak, opracował rekordową ich liczbę – 23.

Zdecydowana większość z nich to biogramy osób z XX i początku XXI wieku, w tym 28 biogramów osób, które zmarły w okresie od ukazania się szóstego tomu *Słownika*, w latach 2011–2017. Na następnym miejscu pod względem liczby biogramów plasują się osoby żyjące w XIX oraz na przełomie XIX i XX wieku.

Wiekі wcześniejsze reprezentowane są w siódmym tomie *Słownika* przez biogramy tylko 12 osób, w tym tylko jednej świeckiej: malarza Kazimierza Łukaszewicza (ok. 1750 – po 1794). Wydaje się, że jest to mankament *Słownika* dający się zauważyć od pierwszych jego tomów. Jest to w pewnym stopniu zrozumiałe, ponieważ rozwijające się dynamicznie w XIX i XX wieku miasto gromadziło coraz więcej mieszkańców, powstawały nowe instytucje, a wszystko to niejako wymuszało większą liczbę osób mających znaczący wpływ na dzieje miasta. Jednak niezorientowany użytkownik *Włocławskiego słownika biograficznego* może dojść do błędnego przekonania, że właściwie w dziejach tego miasta, poza jego instytucjami kościelnymi, nie ma wiele znaczących osób żyjących daleko wstecz przed XIX wiekiem. *Słownik* ma przed sobą być może jeszcze kilka tomów, ale już obecnie nasuwa się pytanie, czy znajdą się autorzy kompetentni i dyspozycyjni do opracowania trudnych i pracochłonnych biogramów osób żyjących w dawniejszych wiekach.

Daje się odczuć brak specjalistów historyków, którzy mogliby takiego zadania się podjąć. Ostatnio chęć współpracy ze *Słownikiem* zgłosił Krzysztof Rafał Prokop, który podjął się opracowywania biogramów dawnych biskupów sufraganów włocławskich i osiem takich zamieścił w siódmym tomie *Słownika*.

W tym tomie *Słownika* znalazła się znaczna grupa osób duchownych – 26 (około 25% zamieszczonych w nim biogramów). Podobnie było w poprzednich tomach. Na 782 biogramy opublikowane w tomach 1–7 przypada 231 poświęconych osobom duchownym związanym z Włocławkiem (około 30% wszystkich biogramów). Ten dość wysoki procent osób duchownych nie powinien dziwić w mieście, które od blisko tysiąca lat jest siedzibą biskupów włocławskich, kapituły

katedralnej i seminarium duchownego, a ponadto kilku zakonów i zgromadzeń zakonnych. Okazuje się, że tradycyjne określenie Włocławka jako „czerwonego miasta” nie we wszystkich aspektach zgadza się z rzeczywistością.

W siódmym tomie *Słownika* należy też zauważyć cztery biogramy funkcjonariuszy cechowych reprezentujących różne zawody; zostały one opracowane zapewne w dużej mierze z inspiracji Ryszarda Sobczaka, entuzjastycznego tropiciela dziejów rzemiosła włocławskiego. Oby było to dobrą zapowiedzią dalszych biogramów osób z tej grupy społecznej.

I wreszcie propozycja na przyszłość. Może byłoby dobrze zamieścić w ostatnim tomie *Słownika* wykazy osób pełniących funkcje publiczne, świeckie czy kościelne, a więc: burmistrzów, prezydentów miasta, członków rady miejskiej, komendantów policji, dyrektorów szkół, rektorów Wyższego Seminarium Duchownego, biskupów, proboszczów itp. Uniknęłoby się wówczas ujmowania w osobnym haśle osób, o których wiadomo niewiele więcej poza tym, że taką funkcję pełnili. Dla użytkowników *Słownika* takie wykazy mogłyby się okazać przydatne.

Redakcja kieruje „apel do Czytelników o zgłaszanie do Biura Włocławskiego Towarzystwa Naukowego nazwisk osób, które powinny znaleźć się w już przygotowywanym ósmym tomie, który zamierzamy wydać w 2019 roku, w 40-lecie utworzenia Włocławskiego Towarzystwa Naukowego”. Należy mieć nadzieję, że nie będzie to ostatni tom tego *Słownika* i następne tomy tego wartościowego i bardzo przydatnego wydawnictwa będą ukazywały się bez przeszkód i systematycznie, w miarę gromadzenia potrzebnych opracowań.

Osób związanych z Włocławkiem czekających na swoje miejsce w *Słowniku* jest jeszcze sporo. Jeżeli chodzi o środowisko kościelne Włocławka, to można zaanonsować, że nie ma jeszcze swoich biogramów w *Słowniku* 13 biskupów ordynariuszy, większość biskupów sufraganów, a także członków kapituły katedralnej, około 50 innych kapłanów (z tych zapewne nie wszyscy kwalifikują się do *Słownika*); do tego należy doliczyć pewną liczbę członków zakonów i zgromadzeń zakonnych, a także osób świeckich związanych z instytucjami kościelnymi (w tym ostatnim przypadku dużą trudnością jest dotarcie do podstawowych danych biograficznych).

K. R.

Witold Kujawski, *Parafie diecezji włocławskiej. Okres kujawsko-kaliski 1818–1925, Włocławek : Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego 2018, 1314 s.*

Diecezja włocławska to jedna ze starszych diecezji na ziemiach polskich. Choć istnieją różne teorie dotyczące czasu jej powstania, to najbardziej prawdopodobna wydaje się ta, która określa jej powstanie jako skutek upadku diecezji kruszwickiej. Wyróżniamy więc kilka etapów jej istnienia, określając je od używanego wtedy nazewnictwa. Są to więc okresy: kujawsko-pomorski (od powsta-